

Fukuyama, Huntington en Mevlana

Bedir Tekinerdoğan

Volgens Fukuyama was het einde van de ideologieën in zicht en zouden alle landen zich uiteindelijk scharen achter de liberale democratie en het gedachtegoed van het Westen. Hierdoor zou op den duur ook een einde komen aan de internationale ideologische politieke conflicten. Huntington daarentegen was van mening dat de conflicten zouden voortduren; deze zouden echter niet meer op ideologieën zijn gebaseerd maar op het onderscheid tussen beschavingen. De ideeën van zowel Fukuyama als Huntington zijn niet enkel een beschrijvende analyse van de ontwikkelingen in de wereld maar hebben ook direct een polariserende invloed gehad op de internationale politiek waarbij men zich steeds verder distantieert van vreedzame oplossingen. Voor een omkering van de spiraal van toenemende agressie en geweld zijn oprechte pogingen tot intercultureel dialoog van groot belang. De UNESCO heeft er daarom goed aan gedaan om het jaar 2007 uit te roepen tot het jaar van de dialoog en Mevlana. Immers meer dan ooit tevoren is de filosofie van Mevlana Celaleddin Rumi dat vriendschap, tolerantie en harmonie predikt noodzakelijk voor een hoopvolle toekomst.

Fukuyama en het Neoconservatisme

De Koude Oorlog was een periode van gewapende vrede tussen het Oostblok en het Westblok in de tweede helft van de 20e eeuw. De verborgen strijd hierbij was tussen het kapitalistische westerse blok, geleid door de Verenigde Staten (VS) tegen het communistische Oostblok onder leiding van de Sovjet-Unie (USSR). Na de val van het communisme aan het eind van de jaren 80 in de vorige eeuw kwam er ook bijna abrupt een einde aan de Koude Oorlog. Voor sommige denkers in het Westen was dit een aanleiding om het bestaan van een nieuwe wereldorde uit te roepen. Een van hen was Francis Fukuyama, die in 1992 bekend werd door zijn boek *The End of History and the Last Man (Het einde van de geschiedenis en de laatste mens, 1992)*¹. Hierin opperde Fukuyama dat sinds het uiteenvallen van de Sovjet-Unie en de teloorgang van het communisme het tijdperk van het einde der ideologieën was aangebroken en dat er geen ander realistisch alternatief in de wereld zou bestaan voor de liberale democratie van het Westen. Hij voorspelde dan ook een gestage, onstuitbare opmars van de liberale democratie en hiermee een langdurige periode van stabiliteit en vrede in de wereld. Met name in neoconservatieve kringen werd het boek met open armen ontvangen. Neoconservatisme is een hernieuwde opleving van het conservatisme, in radicalere vorm, dat veelal een moreel absolutisme predikt vanuit een christelijk gekleurd superioriteitsgevoel. De ideeën van Fukuyama onderstreepten zo volgens de Neoconservatieven het succes van de Verenigde

Staten, en de overwinning van het kapitalisme op het communisme. De huidige regering Bush lijkt te zijn omringd met denktanks vol met neoconservatieven die ervan blijken te zijn overtuigd dat het gebruik van buitensporig geweld een nieuwe wereld orde kan scheppen. De aanslagen van 11 September 2001 werden dan ook te welwillend gebruikt om de 'War on Terror' uit te roepen, een 'crusade' tegen de as van het kwaad -de zogenaamde schurkenstaten- te beginnen, en met geweld een 'regime change' te forceren in Irak, Afghanistan en andere landen in het Midden-Oosten. Veel mogelijkheid voor discussie bestond er haast niet. Immers, de internationale politiek werd simpel gepolariseerd met de kreet "you are either with us, or against us".

Huntington en Botsende Beschavingen

Volgens de Amerikaanse politicoloog Samuel Huntington is het tijdperk van Westerse dominantie niet zo zeker als dat Fukuyama stelde. Huntington werd bekend om zijn artikel "*The Clash of Civilizations*", dat in 1993 in het tijdschrift *Foreign Affairs* verscheen en later uitvoerig werd beschreven in zijn boek met dezelfde titel². Na de val van het communisme verviel weliswaar de op ideologie gebaseerde scheidslijnen tussen de volkeren in de wereld. Volgens Huntington zou zoals Fukuyama stelde geen stabiliteit ontstaan maar zouden de conflicten tussen volkeren voortduren. De nieuwe scheidslijnen tussen volkeren zijn volgens hem echter niet langer ideologisch, politiek of economisch bepaald, maar cultureel

bepaald. Hierbij spelen met name de taal, religie en geschiedenis een belangrijke rol. Zo telt de wereld volgens Huntington acht culturele machtsblokken: de Westerse, Confuciaanse, Japanse, Islamitische, Hindoeïstische, Slavisch-Orthodoxe, Latijns-Amerikaanse en “misschien” de Afrikaanse. Van de laatste is hij niet zeker of het een beschaving genoemd kan worden... De conflicten van de nieuwe tijd zouden volgens de theorie van Huntington zich gaan afspelen op de grenzen waarop de verschillende culturen elkaar raken. “De belangrijkste breuklijn is die tussen het Westen en de rest van de wereld, want alleen het Westen verdedigt waarden als individualisme, liberalisme, de grondwet, de mensenrechten, gelijkheid, vrijheid, de rechtstaat, de democratie en de vrije markt.” Het Westen zal volgens Huntington onvermijdelijk in conflict raken met alle andere beschavingen en vooral met de islamitische landen. Daarom doet het Westen er goed aan zich militair voor te bereiden om het hoofd te bieden aan de rivaliserende beschavingen.

Aangetaste Evenwicht

De ideeën van zowel Fukuyama als Huntington zijn niet enkel een beschrijvende analyse van de ontwikkelingen in de wereld maar hebben ook direct een polariserende invloed gehad op de internationale politiek. Voor de problemen in de wereld lijkt men zich steeds verder te distantiëren van vreedzame oplossingen. Politici en wetenschappers die agressie en polarisatie prediken worden toegejuicht terwijl mensen die gematigdheid en vreedzaam handelen beogen eerder als naïef worden aangezien. Het resultaat is dat de wereld hierbij zeker niet veiliger maar eerder onveiliger op is geworden. De mensheid blijkt in verwarring en beroering en de vooruitzichten voor de toekomst zijn niet zo zeker meer. “Anything can happen, anywhere, anytime...”. Het vermogen en de kans tot totale destructie in de wereld is zelfs nooit eerder zo groot geweest. De door Fukuyama aangehangen neoconservatisme en de op conflict gebaseerde visie van Huntington lijken daaraan in belangrijke mate te hebben bijgedragen...

Mevlana Celaleddin Rumi – Dialogo van Beschavingen

De UNESCO heeft het jaar 2007 uitgeroepen tot het jaar van tolerantie en Mevlana Celaleddin Rumi. De directe aanleiding hiervoor is dat hij 800 jaar geleden werd geboren. Gegeven de bovenstaande analyse is het echter niet moeilijk

om ook andere valide argumenten hiervoor te bedenken. Voor een omkering van de spiraal van toenemende agressie en geweld in de wereld zijn oprechte pogingen tot intercultureel dialoog van groot belang. Die dialoog kan niet op gang komen indien men blijft volharden in een superioriteitsgevoel van de eigen cultuur (Fukuyama) dan wel de onverenigbaarheid van culturen verkondigt (Huntington). Beide veronderstellingen zijn destructief en kunnen al snel leiden tot polarisering, radicalisme en zelfs racisme. Een effectieve dialoog begint met de erkenning dat ieder mens wezenlijk is, dat iedere cultuur zijn waarde heeft, dat we niet in conflict maar in harmonie dienen te leven³, en we afstand doen van intolerant en reactionair gedrag jegens elkaar. Mevlana Celaleddin Rumi was een grote denker van het Soefisme⁴ (Tasawwoef) die symbool is voor deze oprechte tolerantie en liefde. De volgende verzen van Mevlana geven dit goed weer: “*Kom, kom, wie je ook bent, zwerver, aanbidder, minnaar van het heengaan, het doet er niet toe. Wij zijn geen karavaan van wanhoop. Kom, Kom toch terug, Kom...*” De filosofie van Mevlana en het Soefisme overschrijden nationale en etnische verschillen en helpen volkeren bijeen te brengen, met liefde... Mevlana heeft in de geschiedenis terecht een belangrijke invloed gehad op de denkers in zowel het Oosten als het Westen. Hedentendage blijkt hij, na Shakespeare, de meest gelezen dichter in de Verenigde Staten te zijn. De UNESCO heeft werkelijk een goede daad begaan door nadrukkelijk de aandacht aan Mevlana te schenken binnen deze tijd waarin hoop, vertrouwen en vrede helaas veel te verduren hebben. De hoop is er op gericht dat het jaar 2007 hiermee werkelijk een nieuwe periode van rust en harmonie in de wereld zal inluiden.

Referenties

1. Francis Fukuyama, *The End of History and The Last Man*, Free Press, 1992.
2. Samuel Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon & Schuster, 1995.
3. B. Tekinerdogan. *Conflict vs. Harmonie*. Maandblad Damla, Maart 2005.
4. <http://www.sufism.org/>